

Ramy koncepcyjne prac magisterskich – wybrane problemy metodyczne

Anna Dyhdalewicz 

Politechnika Białostocka, Wydział Inżynierii Zarządzania

e-mail: a.dyhdalewicz@pb.edu.pl

DOI: 10.24427/az-2022-0011

Streszczenie

Artykuł ten powstał z myślą o studentach przystępujących do pisania prac magisterskich. Celem opracowania jest identyfikacja ogólnych, uniwersalnych metodycznych ram koncepcyjnych, użytecznych przy pisaniu prac magisterskich, niezależnie od określonych dziedzin i dyscyplin naukowych, jakich dotyczą. Jednocześnie artykuł stanowi platformę do dyskusji nad naukowym charakterem prac magisterskich. W opracowaniu posłużono się metodą analizy opisowej na podstawie studiów literatury przedmiotu. Prace te łączą aspekty teoretyczne z badaniami empirycznymi. Praca magisterska wymaga jednoznacznego określenia celów, przedmiotu, podmiotu oraz doboru metod badawczych. W artykule zostały wymienione najbardziej typowe metody i techniki badawcze. Wybór metody zbierania danych, a następnie przetwarzania materiałów i systematyzowania wniosków zależy od charakteru problemu badawczego oraz możliwości komunikacji studenta z badanym podmiotem gospodarczym.

Słowa kluczowe

praca magisterska, metodyka pisania, metody i techniki badawcze

Wstęp

Zwieńczeniem studiów magisterskich jest pisanie pracy dyplomowej. Praca magisterska należy do grupy dysertacji promocyjnych. „Rozprawa magisterska jest jedną z form udokumentowania posiadanych przez studenta kończącego studia, absolwenta, odpowiednich kwalifikacji formalnych i merytorycznych” [Królikowski,

2009, s. 110]. Student po uzyskaniu zaliczeń i zdaniu wszystkich egzaminów, napisaniu pracy magisterskiej pod kierunkiem nauczyciela akademickiego, uzyskaniu za nią oceny pozytywnej oraz pomyślnym zdaniu egzaminu dyplomowego, spełnia warunek ukończenia studiów wyższych i uzyskania tytułu zawodowego magistra. Jednocześnie praca magisterska przygotowuje do wykonywania zawodu. Dyskurs wokół prac dyplomowych jest obecny od lat w literaturze przedmiotu [Pytkowski, 1981; Urban i Ładoński, 1997; Pioterek i Zieleniecka, 1997; Kolman, 2004; Sydor, 2014; Wojciuk, 2015; Pawlik, Zenderowski, 2017; Zenderowski, 2018]. Kluczowym zagadnieniem staje się zastosowanie uniwersalnych ram koncepcyjnych w procesie przygotowywania i opracowywania prac dyplomowych, w tym magisterskich, aby prace te miały właściwą jakość.

Celem opracowania jest identyfikacja ogólnych, uniwersalnych metodycznych ram koncepcyjnych, użytecznych przy pisaniu prac magisterskich, niezależnie od określonych dziedzin i dyscyplin naukowych, jakich dotyczą. Ich zastosowanie ma na celu poprawę efektywności pisania i pomoc studentom w uzyskaniu wymaganej jakości pracy magisterskiej. Jednocześnie artykuł stanowi platformę do dyskusji nad naukowym charakterem prac magisterskich.

1. Metody badawcze

W opracowaniu posłużono się metodą analizy opisowej na podstawie studiów literatury przedmiotu. Wykorzystano dorobek teoretyczny zawarty w polskiej literaturze przedmiotu dotyczącej metodologicznych uwarunkowań prac dyplomowych magisterskich. Rozważania oparto także na obserwacjach i doświadczeniu własnym autora jako nauczyciela akademickiego.

Problem badawczy sformułowano w postaci następujących pytań badawczych:

1. Jakie są cele pracy magisterskiej i co pozwala na mówienie o naukowym charakterze prac magisterskich?
2. Jaka jest struktura tekstu pracy magisterskiej?
3. Jakie są podstawowe metody i techniki badawcze oraz jakie obszary i zagadnienia podlegają ocenie recenzentów w arkuszu oceny pracy magisterskiej?

2. Istota i cele pracy magisterskiej – przegląd literatury

W praktyce akademickiej, występują najczęściej i mają największe znaczenie następujące kategorie opracowań [Niedzielska, 1993, s. 8-9; Dyhdalewicz, 2009, s.78; Wiatr, 2010, s. 92; Stępień, 2020, s. 25-26]:

- prace promocyjne: prace dyplomowe pierwszego (licencjackie i inżynierskie) i drugiego stopnia (magisterskie)¹ oraz prace wyższych stopni (doktorskie i habilitacyjne),
- monografie naukowe, rozdziały w monografiach,
- małe formy naukowe: np. artykuły naukowe, referat lub komunikat, mała monografia,
- pomoce dydaktyczne: np. podręcznik i skrypt, materiały do ćwiczeń,
- raporty badawcze: np. raporty projektów badawczych, raporty tzw. grantów.

Według P. Siudy i P. Wasylczyka [2018, s. 33] „...wymyślanie, pisanie i publikowanie rozmaitych tekstów naukowych, najczęściej artykułów i książek, stanowi jeden z fundamentalnych elementów pracy naukowej”. Prace promocyjne są podstawą klasyfikowania ich autorów przy uzyskiwaniu stopni naukowych, a ich celem jest zaprezentowanie poziomu naukowego pozwalającego na przyznanie odpowiedniego stopnia naukowego. Promocja jest efektem pozytywnej oceny określonego wysiłku intelektualnego. Promować to nadawać stopień naukowy, zawodowy. Praca magisterska, jako rodzaj pracy dyplomowej promocyjnej, daje autorowi podstawę do ubiegania się o tytuł zawodowy magistra, dodatkowo autor potrafi tworzyć nową przydatną wiedzę [Sydor, 2014, s. 9]. Zadaniem pracy promocyjnej jest nie tylko zaprezentowanie uzyskanych wyników, lecz także umożliwienie prześledzenia i zweryfikowania poprawności sposobu gromadzenia materiałów, zastosowanych metod badawczych i interpretacji wyników, stąd wymaga się od niej dokładnej dokumentacji [Pytkowski, 1981, s. 265; Wiatr, 2010, s. 92].

Według M. Sydora [2014, s. 8] definicja pracy dyplomowej jest następująca: „praca dyplomowa - sformalizowane sprawozdanie z rozwiązania problemu zawodowego (prace dyplomowe licencjacka i inżynierska) lub naukowego (praca dyplomowa magisterska)”. W tym miejscu warto postawić pytanie: czy prace te powinny mieć charakter naukowy, czy są pracami naukowymi? Celem pracy naukowej jest dążenie do wykrycia zasad, reguł czy nawet praw na zasadach naukowych. Przyjęta metoda opracowania materiału powinna być naukowo uzasadniona. Opracowania nienaukowe podają jedynie fakty, mają więc charakter informacyjny [Pytkowski, 1981, s. 264]. Cechy tekstu naukowego prezentuje tab. 1.

¹ Współcześnie pojęcie pracy dyplomowej funkcjonuje w dwóch znaczeniach: pracy licencjackiej i pracy magisterskiej. W związku z tym pracę magisterską poprzedza praca licencjacka przedstawiana na wyższych studiach zawodowych. Na napisanie pracy licencjackiej studenci mają mniej czasu, ich wiedza jest mniej kompletna i pogłębiona. Opracowywane tematy powinny być odpowiednio łatwiejsze, napisane na podstawie skromniejszej bazy źródłowej. Praca magisterska powinna więc mieć odpowiednio wyższy poziom aniżeli praca dyplomowa licencjacka. Może się to przejawiać w szerszej opracowywanej problematyce teoretycznej, w pełniejszym przeglądzie literatury i zastosowaniu metod badawczych [Roszczyńska, 2003, s. 9-10].

Jak słusznie zauważają J. Majchrzak i T. Mendel [1999, s. 7-9] prace promocyjne powinny mieć charakter naukowy, wymagają stosowania naukowych metod pracy. Oznacza to, że ich celem musi być dążenie do poznania istoty jakiegoś zjawiska, wykrycia zasad lub reguł działania prawidłowości w organizacji czy funkcjonowania określonego przedmiotu za pomocą obiektywnego doboru materiału badawczego, zastosowania właściwej metody badawczej i przemyślanej interpretacji uzyskanych wyników. Opracowania nie mające charakteru naukowego podają jedynie fakty i nie zawierają cech twórczych. Tab. 2 prezentuje podstawowe zasady pisarstwa naukowego.

Tab. 1. Cechy tekstu naukowego

Cechy tekstu naukowego	Opis
Istotny naukowo	Tekst zawiera nowe i jednocześnie ważne treści , autor w sposób nowy rozwiązuje dany problem naukowy i podaje na to sposób
Logicznie skonstruowany	Właściwy dobór poszczególnych elementów (np. metody do celu i problemu badawczego, poszczególnych koncepcji teoretycznych do wyjaśnienia danych empirycznych)
Spójny w treści i układzie	Umiejętność połączenia treści ze zgrabną formą, logiczny tekst, omówienie niezbędnych elementów potrzebnych do rozwiązania problemu badawczego
Prosty, przejrzysty	Treści podane w prostej, przejrzystej formie ułatwiającej odbiór (zrozumienie układu i charakteru wzajemnych związków pomiędzy elementami)
Zwarty, zobjektywizowany styl	„Zawarcie mądrej treści w krótkiej formie” [Stępień, 2016, s.23]. zastosowanie określonej metody badawczej, opartej o dane podwaliny metodologiczne
Ciekawy	pobudza do myślenia i zapada w pamięć

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Stępień, 2016, s. 17-25].

Praca magisterska jako praca promocyjna powinna realizować choć w skromnym zakresie cel naukowy, powinna mieć przynajmniej charakter pracy porządkującej, klasyfikującej lub kwalifikującej. Zanim student rozpocznie pisanie pracy magisterskiej powinien sporządzić listę powodów, motywów dla których pisze swoją pracę. Czy będzie to tylko obowiązek wynikający ze spełnienia warunku ubiegania się o tytuł magistra, czy otwarcie nowych perspektyw w zaczynającej się ścieżce kariery jako młodego naukowca czy w pracy zawodowej?

Według Zenderowskiego [2015, s. 11] praca magisterska jest „generalnym sprawdzianem umiejętności nabytych w czasie studiów wyższych” . Jest dowodem nabycia umiejętności technicznych pisania prac o charakterze naukowym, posiadania zdolności sprawnego korzystania z dostępnych zasobów wiedzy naukowej i na

podstawie odpowiednio dobranych materiałów stworzenia tekstu o charakterze naukowym, poprawnego pod względem rzeczowo-merytorycznym, metodologicznym, logiczno-stylistycznym.

Zadaniem W. Pytkowskiego celem pracy magisterskiej jest nauczenie umiejętności stosowania metod badawczych i naukowego ujmowania wykładu. Dlatego od pracy magisterskiej wymaga się by była sprawdzianem [Pytkowski, 1981, s. 266]:

1. Opanowania nabytych wiadomości w trakcie studiów oraz zdobycia szerokiej wiedzy w zakresie studiowanej specjalności, a następnie wykorzystania jej w praktyce gospodarczej lub do wnioskowania teoretycznego. Wcześniej zdobyta wiedza to jeden z ważniejszych elementów wykorzystywanych w procesie pisania pracy magisterskiej.
2. Twórczości, pomysłowości, samodzielności myślenia przy opracowywaniu wyznaczonego tematu, w jego ujęciu i rozplanowaniu, dlatego praca magisterska powinna zwracać akcent badawczy.
3. Umiejętności naukowego ujmowania wykładu, tj. logicznego wyłożenia myśli, właściwej interpretacji wyników i umiejętności wypisania się.

Tab. 2. Zasady pisarstwa naukowego

Nazwa zasady	Opis
Zasada źródłowości	Rzetelne powoływanie się na źródła
Zasada obiektywizmu	Prowadzenie i przedstawianie wyników badań zgodnie z prawdą
Zasada strukturalizacji	Właściwy podział treści (struktura pracy)
Zasada dostatecznego uzasadnienia poglądów i ścisłości wypowiedzi	Rzetelna argumentacja dla uzasadnienia poglądów czy sformułowania wniosku
Zasada jasności wywodów	Jasność , prostota wywodów
Zasada redagowania tekstów naukowych	Spełnienie wymagań edytorskich (zwyczajowe i formalne zasady formatowania tekstu)

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Pułło i Kierończyk, 2020].

Według A. Pułło [2001, s. 18] „wszystkie prace dyplomowe muszą być przygotowywane ze znajomością naukowych metod pracy, czyli w zgodzie z określonymi zasadami prowadzenia badań i opracowywania ich wyników”. Pozwala to na mówienie o naukowym charakterze prac dyplomowych [Pułło i Kierończyk, 2020, s. 7]. Autorzy podkreślają, że istotą prac naukowych jest poznawanie nowych prawd, tworzenie teorii czy krytyka dotychczasowych osiągnięć naukowych. Prace dyplomowe mają mieć charakter naukowy, ale nie są pracami naukowymi. Ich naukowy charakter sprowadza się do posługiwania się naukowymi metodami badań. „Mogą być wy-

jątki i każdy z promotorów potrafi wskazać przypadki prac bardziej ambitnych, których naukowy charakter wyrażał się nie tylko w metodach, ale i rezultatach” [Pułło, 2001, s. 18].

Zdaniem K. Wojcik praca magisterska jest rodzajem pracy naukowej, nie w pełnym znaczeniu tego słowa. Autorka podkreśla [Wojcik, 1999, s. 7] „skoro naukowość jest stopniowalna, to prace naukowe różnią się m. in. stopniem naukowości”. Niższy stopień naukowości pracy magisterskiej polega głównie na tym, że student nie musi wykazać się twórczą oryginalnością i nie musi wprowadzić do danej nauki osiągnięć, o których można by powiedzieć, że przyczyniają się do postępu w nauce. Praca magisterska, jako szczególny przypadek pracy naukowej, wnosi pewien wkład do poznania rzeczywistości, a ich naukowość wymaga:

- wyraźnego, jednoznacznego określenia przedmiotu badania;
- uzasadnienia, że praca rozwiązuje problem o pewnej wartości - użyteczności dla innych;
- doboru metod i procedur badawczych oraz zasad formułowania myśli, w taki sposób, aby podsumowanie było prawdziwą odpowiedzią na pytania stanowiące cel badań i pracy, a więc można by uznać, że przedstawione wyniki badań mają cechy rezultatów naukowych.

S. Urban podkreśla, że autorzy prac magisterskich są zobowiązani do przedstawienia w swoich pracach tematów w sposób obiektywny, zgodny z prawdą. Nie muszą one wnosić nowych osiągnięć do dotychczasowego stanu wiedzy, lecz powinny cechować się samodzielnością, pomysłowością i przedstawiać wyniki własnych badań oraz przemyśleń autora [Urban i Ładoński, 1997, s. 171]. Praca powinna przynajmniej porządkować dotychczas istniejące fakty, zjawiska, rozwiązania lub stanowić opracowanie bogatej bibliografii konkretnego tematu. Prace magisterskie obejmują stosunkowo wąski zakres zjawisk poznawanych za pomocą elementarnego zestawu metod i technik badawczych, zastosowanych przeważnie do niewielkiej próby. Wnioski formułowane na tej podstawie są mniej wiarygodne niż w samodzielnej pracy badawczej, dlatego prac magisterskich nie można zaliczyć do prac naukowych w pełnym tego słowa znaczeniu [Szkutnik, 2005].

M. Wiatr podkreśla, że najczęściej prace magisterskie stanowią połączenie teorii z empirią w ramach określonej problematyki interesującej studenta. W efekcie prezentacja rozwiązań teoretycznych i sprawdzenie (zastosowanie) tych rozwiązań w konkretnej praktyce gospodarczej przyczynia się do zwiększenia użyteczności tych prac oraz ożywienia współpracy między środowiskiem akademickim a podmiotami gospodarczymi [Wiatr, 2010, s. 93].

Z przedstawionych wypowiedzi autorów dotyczących celów pracy magisterskiej wyłaniają się jej dwa zasadnicze cele: dydaktyczny i naukowy. Zatem w pracy magisterskiej student powinien wykazać się wiedzą teoretyczną i umiejętnością analizowania, interpretowania i oceniania zagadnień teoretycznych w konkretnych sytuacjach praktyki gospodarczej uwzględniając dyscyplinę naukową objętą programem studiów oraz wytyczne dla sylwetki absolwenta kierunku i specjalności. Wymaga się także od studenta umiejętności właściwego udokumentowania pisania pracy. Praca zawiera także elementy metodyczne oraz zachowuje właściwą strukturalizację procesu poznania naukowego i treści pracy. Obowiązuje styl, język danej dziedziny, dyscypliny i specjalności.

3. Przygotowanie pracy magisterskiej – struktura tekstu

Punktem wyjścia procesu pisania i konstrukcji pracy magisterskiej (jako pracy naukowej promocyjnej) jest uwzględnienie cech wyróżniających prace dyplomowe w zależności od profilu studiów. Tab. 3 przedstawia przykładowy zestaw oczekiwań i wymagań odnoszących się do prac dyplomowych na studiach drugiego stopnia o profilu ogólnoakademickim i praktycznym na przykładzie Wydziału Inżynierii Zarządzania Politechniki Białostockiej.

Student wykonuje pracę magisterską pod kierunkiem promotora. W literaturze przedmiotu [Gambarelli i Łucki, 1998, s. 37; Apanowicz, 2005, s. 51] wymienia się następujące etapy związane z przygotowaniem pracy magisterskiej:

- Etap 1 koncepcja badań: sprecyzowanie problemu badawczego i celów, określenie tez i hipotez, dobór metod, technik i narzędzi,
- Etap 2 realizacja badań: dobór i gromadzenie materiałów źródłowych, analizowanie i przetworzenie materiałów, wyciąganie wyników i pisemne ich przedstawienie.

Warto podkreślić, że pisanie prostych referatów czy też samodzielnych esejów wyrażających odczucia autora i kończące się konkluzją ułatwia stopniowe nabywanie umiejętności dostrzegania problemów naukowych, przedstawiania poglądów różnych autorów i własnych studenta, redagowania tekstów w danej dziedzinie wiedzy [Pułło i Kierończyk, 2020, s. 10]. Do czynności przygotowawczych w tworzeniu pracy magisterskiej należy wybór tematu. Temat pracy informuje o przedmiocie zainteresowania i określa treść pracy studenta. Tytuł pracy odpowiednio go konkretyzuje. Praca magisterska nie jest pracą samodzielną lecz kierowaną przez promotora, stąd jego rola dla piszącego pracę jest bardzo ważna. Promotor z inicjatywy własnej dokonuje wyboru i akceptuje temat pracy lub też student dokonuje tego w sposób

bardziej samodzielny. Temat, zgodny z zainteresowaniami studenta, jasno i precyzyjnie określa problematykę badawczą, jej zakres przestrzenny i czasowy.

Promotor ma za zadanie czuwać nad całością pracy zarówno w fazie początkowej - przy wyborze tematu i materiałów źródłowych, jak i w fazach następnych - zatwierdzenia jej planu, określenia harmonogramu działań, ocenie kolejnych fragmentów tekstu i całości pracy. Formą organizującą współpracę promotora ze studentami jest seminarium dyplomowe. Przez cały czas jego trwania promotor kontroluje postępy pracy udzielając wskazówek merytorycznych, metodycznych i technicznych [Pioterek i Zieleniecka, 1997, s. 9].

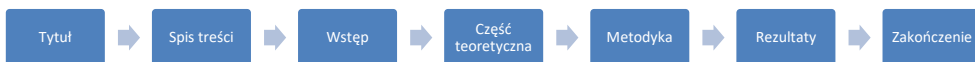
Tab. 3. Podstawowe wymogi dotyczące prac magisterskich według profilu studiów na Wydziale Inżynierii Zarządzania Politechniki Białostockiej

Prace magisterskie - studia drugiego stopnia o profilu ogólnoakademickim	Prace magisterskie - studia drugiego stopnia o profilu praktycznym
Wspólne wymogi:	
Właściwie dobrane źródła i informacje z nich pochodzące, pogłębiona ocena oraz krytyczna analiza i synteza tych informacji	
Przedstawienie trendów rozwojowych dyscyplin naukowych, do których przyporządkowano kierunek studiów. Wykorzystanie wiedzy wykraczającej poza program studiów	
Zastosowanie precyzyjnego i specjalistycznego słownictwa właściwego dla dyscyplin, do których przyporządkowano kierunek studiów	
Przeprowadzenie logicznego i konsekwentnego wywodu o charakterze naukowym oraz formułowanie wniosków o charakterze syntetyzującym i podsumowującym	Identyfikacja i ocena złożonych i nietypowych problemów właściwych dla działalności zawodowej związanej z kierunkiem studiów oraz proponowanie zaawansowanych działań o charakterze naprawczym lub doskonalącym
Sformułowanie problemu badawczego, zaprojektowanie i przeprowadzenie procesu badawczego poprawnie dobierając metody umożliwiające rozwiązanie postawionego problemu badawczego	Formułowanie i testowanie hipotez związanych z prostymi problemami wdrożeniowymi
Umiejętność interpretowania wyników badań literaturowych i empirycznych z wykorzystaniem zaawansowanych metod analitycznych i/lub statystycznych	Umiejętność diagnozowania problemów praktycznych (stanów, zjawisk, procesów) na zaawansowanym poziomie
Przeprowadzenie logicznego i konsekwentnego wywodu o charakterze naukowym oraz formułowanie wniosków o charakterze syntetyzującym i podsumowującym	Wskazanie praktycznego zastosowania uzyskanych w pracy dyplomowej wyników i wniosków

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Wytyczne dotyczące prac dyplomowych (licencjackich, dyplomowych, magisterskich) pisanych przez studentów Wydziału Inżynierii Zarządzania Politechniki Białostockiej].

Zdaniem A. Pułło [2001, s. 9] seminarium jest najbardziej charakterystyczną formą kształcenia akademickiego. Ma ono na celu nie tylko pogłębianie wiedzy i rozwijanie zainteresowań studentów, ale przede wszystkim kształtowanie umiejętności dostrzegania problemów naukowych, dyskusowania i przedstawiania cudzych oraz własnych poglądów, pisanie oraz redagowanie tekstów naukowych, a także poznawanie metod badawczych i technik pracy naukowej. Przebieg seminarium, współpraca między kierującym pracą magisterską a seminarzystami piszącymi pracę wpływa na jakość pracy magisterskiej i końcową ocenę studiów. Nie jest korzystne wybieranie tematów bardzo odległych od tematyki seminarium, ponieważ utrudnia to dyskusję i współpracę merytoryczną przy jej tworzeniu. J. Roszczypała zwraca uwagę, że praca magisterska powinna być włączona do planu badań katedry, z którą student współpracuje, w taki sposób by stanowiła przyczynek do jej prac naukowych [Roszczypała, 2003, s. 5]. Wpływa to korzystnie na autora, który utożsamia się z pracą większego zespołu naukowego.

Praca magisterska, pisana według zasad przyjętych dla prac naukowych, składa się z następujących podstawowych elementów (zob. rys. 1): tematu wyrażonego tytułem, spisu treści, wstępu, rozwinięcia (tekstu głównego obejmującego część teoretyczną i metodykę badań empirycznych oraz część empiryczną prezentującą opis rezultatów badań empirycznych) i zakończenia. Elementami uzupełniającymi są przypisy, literatura z zestawieniu bibliograficznym, spisy tabel, rysunków i ujęć graficznych (schematów) oraz załączniki pełniące role dokumentów źródłowych zebrane w aneksie.



Rys. 1. Typowy układ pracy magisterskiej: elementy podstawowe

Źródło: opracowanie własne.

Powodzenie w przygotowaniu pracy magisterskiej zależy od zebrania i zapoznania się z odpowiednią literaturą poświęconą badanemu zagadnieniu, aby poznać aktualny stan wiedzy na wybrany temat i przygotować badanie empiryczne. W przeglądzie literatury należy pokazać, co jest naturą określonego we wstępie problemu oraz podstawą wyłonienia hipotez czy też tez badawczych. Przy konstruowaniu pracy należy uwzględnić najważniejsze zagadnienia objęte tematem pracy i przestrzegać zasadę podporządkowania. Podział na rozdziały, który obrazuje treść pracy, ma być przejrzysty i logicznie spójny. Każdy fragment powinien stanowić logiczną

kontynuację poprzedniego, będąc jednocześnie punktem wyjścia następującego po nim fragmentu. Autor pracy magisterskiej powinien zachować odpowiednie proporcje pomiędzy rozdziałami obrazującymi podział treści pracy. Dążyć należy do tego, aby wyodrębnione zagadnienia miały mniej więcej jednakową objętość. Zdaniem J. Boć rozmiarów pracy magisterskiej nie normują żadne reguły poza wymogiem dobrego i kompletnego opracowania tematu [Boć, 1995, s. 13]. Z kolei według M. Sydora typowa objętość pracy magisterskiej zawiera się w przedziałach od 40 do 90 stron [Sydor, 2014, s. 15].

Tytuł pracy określa jej problematykę i zakres. Zarówno w pracach magisterskich na studiach o profilu ogólnoakademickim, jak i praktycznym wstęp jest wprowadzeniem bezpośrednio do tematu, ma więc charakter informacyjny. Należy w nim opisać własny problem badawczy, podać cele badania (cel główny i cele szczegółowe) i hipotezy (tezy) badawcze, krótko przedstawić stan badań w zakresie opracowywanego problemu badawczego², określić zakres podmiotowy, przestrzenny i czasowy pracy oraz wskazać na zastosowane metody badawcze. Wstęp zawiera także zwięzłe omówienie układu pracy, to jest krótką charakterystykę poszczególnych rozdziałów. Problem badawczy w ujęciu ogólnym to przeszkoda, którą należy usunąć, zadanie, które należy rozwiązać. Przedmiot badań to obiekt badań, mogą to być zatem elementy i działania, które w toku badań podlegają wyjaśnieniu i opracowaniu [Apanowicz, 2005, s. 68, 72]. Cel pracy określa wprost rodzaj poszukiwanej wiedzy, hipoteza ma postać (formę) przypuszczenia, które podlega weryfikacji [Królikowski, 2009, s. 109]. Cel główny ma wskazać na rezultat badawczy, co student chce w pracy dowieść, osiągnąć czy udowodnić. Przy formułowaniu celów szczegółowych należy podkreślić, że są one konieczne do osiągnięcia celu głównego i odzwierciedlają kolejne kroki realizacji celu głównego [Stępień, 2016, s. 85].

Rozwinięcie, jako najistotniejsza część pracy (podzielona na rozdziały i podrozdziały), odzwierciedla sformułowane we wstępie cele oraz hipotezy i tezy pracy. Tekst główny pracy przedstawia się zazwyczaj w czterech rozdziałach. Praca łączy elementy teoretyczne i praktyczne, stąd musi być wyraźnie zarysowana część teoretyczna i część empiryczna pracy. W przypadku prac magisterskich o profilu ogólnoakademickim w dwóch rozdziałach lub w rozdziale student powinien omówić problem badawczy na podstawie literatury naukowej z określonego obszaru. Ta część pracy stanowi dowód na znajomość ustaleń teoretycznych w ramach analizowanej tematyki oraz krytyczne ujęcie dorobku w zakresie, który ma się przyczynić do rozwiązania problemu badawczego. Na podstawie przeglądu literatury konstruowane są

² Zwięzła prezentacja dotychczasowych badań i ich wyników odnośnie poruszanej problematyki wskazuje, że magistrant ma świadomość dorobku naukowego w danej dziedzinie i zna kluczowe pozycje naukowe z danej dziedziny [Zendrowski, 2007, s. 20].

hipotezy i teza przez autora pracy. Kolejne rozdziały przedstawiają zastosowane metody badawcze i rezultaty badania własnego. W rozdziale metodycznym przedstawia się rozbudowaną procedurę badawczą. Ujmuje się w nim szczegółowy opis zastosowanych metod badawczych służących realizacji celu pracy wraz z uzasadnieniem ich wyboru. W pracy magisterskiej, podobnie jak w pracach naukowych, treść części metodycznej wskazuje na przedmiot badań (co badano?), obiekty badań (kogo badano?), cele badań (cel główny i cele szczegółowe: po co badano?), obszar badań (gdzie badano?), czas wykonania badania (kiedy badano?), okres (jaki okres badano?), fazy/układ badań (jaka kolejność badań), metody zbierania danych (jak badano?), opcjonalnie zespół badaczy (kto badał?), techniki analizy danych (jak analizowano dane) [Stępień, 2016, s. 95]. Opis oraz przeprowadzenie dyskusji na temat rezultatów badań empirycznych jest często najważniejszą i najciekawszą częścią prac dyplomowych. Najważniejsze rezultaty badawcze prezentuje się zazwyczaj w formie syntetycznych tabel, schematów, które są opisywane w tekście pracy. W przypadku pracy magisterskiej o profilu praktycznym w strukturze pracy w kolejnych rozdziałach przedstawia się analizę teoretyczną problemu, charakterystykę badanej organizacji/sektora /branży oraz metodykę i analizę wyników badań. Praca ta zawiera przegląd literatury zawodowej/technicznej, może zawierać przegląd literatury naukowej.

Ostatnia opisowa część pracy może nosić następujące nazwy: zakończenie, wnioski, podsumowanie, wnioski końcowe, uwagi końcowe. Stanowi ona zwięźczone zapowiedziane we wstępie problemu badawczego i celu głównego pracy. Student w tej części pracy zamieszcza najistotniejsze osiągnięcia swojej pracy, wskazuje na ewentualne wykorzystanie rezultatów pracy oraz co dzięki ustaleniom mogłoby ulec zmianie (rekomendacje). W zakończeniu jest miejsce na refleksję o tym, dlaczego osiągnięto taki a nie inny wynik oraz ustosunkowanie się do kwestii nierozstrzygniętych w pracy [Boć, 1995, s. 23]. Student powinien zastanowić się nad wprowadzeniem do zakończenia uzupełnienia o ograniczenia wynikające z prowadzonych badań i kierunku dalszych badań (np. badania innej branży, wprowadzenie dodatkowych elementów, dłuższy horyzont czasowy, inni respondenci). Najczęściej pojawiają się dwa słowa „Wnioski” lub „Zakończenie”. W części tej student dokonuje ogólnej oceny problemu badawczego przedstawionego w pracy i stopnia realizacji założonego celu pracy. W pracy magisterskiej o profilu praktycznym wnioski aplikacyjne i rekomendacje muszą mieć charakter praktyczny, wdrożeniowy - doskonalący lub naprawczy.

Zdaniem J. Brdulaka nie wolno we wnioskach powtarzać wniosków, kończących poszczególne rozdziały pracy, ani także treści wstępu [Brdulak, 2002, s. 33].

Zdaniem J. Bocia istnieje bezpośrednia relacja między wstępem, rozdziałami i zakończeniem. Bazą ustaleń dokonanych w zakończeniu są zamierzone i osiągnięte wyniki badawcze. Uporządkowanie tych wyników daje podstawę nowym i wyrażonym myślom w postaci twierdzeń syntetycznych, powstałych na podstawie dotychczas osiągniętych szczegółowych ustaleń (reguła przejścia od szczegółów do ogółu) [Boć, 1995, s. 23].

Pracę magisterską pisze się na podstawie istniejącej cudzej twórczości. Obowiązkiem studenta jest umiejętne i poprawne wykorzystanie literatury przedmiotu z zachowaniem zasady udokumentowania w przypisach nazwiska autora i pełnych danych bibliograficznych utworu lub fragmentów tekstu zacytowanego w pracy w dosłownym brzmieniu, czyli cytatu. Wyróżnia się przypisy źródłowe zwykłe, rozszerzone (uzupełnione o dodatkowe informacje, np. przytoczenie dodatkowej literatury), odsyłające (np. odsyłające do innych źródeł literatury dla porównania poglądów), polemiczne (w przypadku istnienia rozbieżnych poglądów w kwestiach mniej związanych z rozważaniami w pracy), dygresyjne (zawierające uwagi na marginesie rozważań) [Pułło i Kierończyk, 2020, s. 36-38]. W przypadku prac dyplomowych zdarzają się przypadki negatywnych zachowań. Plagiat to przede wszystkim zjawisko zasługujące na negatywną ocenę etyczną. Istnienie łatwego elektronicznego dostępu do źródeł naukowych, stworzonych przez naukowców, generuje pokusę do wykorzystania wyników ich pracy intelektualnej. „Plagiatem jawnym nazywa się zazwyczaj zdarzenie, kiedy cały utwór lub jego znaczna część została przewłaszczona przez osobę podającą się za twórcę, a nie wnoszącą ze swej strony prawie żadnego wkładu w opracowanie ostatecznej postaci dzieła. (...) Bardziej złożone są sytuacje plagiatu ukrytego, polegającego na umiejętnym przywłaszczaniu fragmentów cudzej pracy dyplomowej lub magisterskiej, z dodaniem własnych, samodzielnych rozważań bądź ustaleń.” [Roszczypała, 2003, s. 53]. Kolejne zjawisko patologiczne towarzyszące pisaniu prac dyplomowych (zarówno pracy licencjackiej, jak magisterskiej) to kupowanie gotowych prac lub zlecenie jej napisania innej osobie. Jest to jedna z form plagiatu jawnego i nieuczciwego uzyskania wyższego wykształcenia. W Polsce zasady sprawdzania prac dyplomowych magisterskich i licencjackich pod kątem wykrywania plagiatu zmieniły się z początkiem roku akademickiego 2018/2019. Wszystkie prace dyplomowe muszą być sprawdzone przez Jednolity System Antyplagiatowy (dalej: JSA). Promotor po zaakceptowaniu raportu z badania antyplagiatowego podejmuje decyzję o przyjęciu pracy. JSA wspiera więc promotora w decyzji dotyczącej dopuszczenia pracy do egzaminu dyplomowego.

Praca dyplomowa podlega pisemnym ocenom recenzenta i promotora. Celem recenzji jest ocena pracy magisterskiej jako pracy promocyjnej. Praca magisterska musi odpowiadać określonym wymaganiom decydującym o uzyskanej za nią ocenie

końcowej. Kryteria oceny to przede wszystkim poprawność metodologiczna, merytoryczna i formalna. Recenzje są sformalizowane w celu uniknięcia dowolności w ich ocenie. Tab. 4 prezentuje przykładowy wykaz kryteriów oceny prac dyplomowych na studiach o profilu ogólnoakademickim na Wydziale Inżynierii Zarządzania Politechniki Białostockiej. Generalnie rzecz biorąc, kryteria oceny odnoszą się zarówno do treści pracy, sposobu prezentacji, metodyki, jak i merytorycznej zawartości. Kryteria te ułatwiają rzetelną i obiektywną ocenę jakości pracy magisterskiej. Student powinien zastanowić się nad uwagami recenzentów i wykorzystać je przygotowując się do egzaminu dyplomowego. Recenzenci wskazują na możliwości wykorzystania pracy w nauce i w praktyce gospodarczej. Wartość pracy magisterskiej jest tym większa, im bardziej jej treść opiera się na własnych badaniach magistranta [Wiatr, 2010, s. 92]. Na podstawie własnych doświadczeń autora jako promotora prac magisterskich można stwierdzić, że pomimo uwzględnienia w pracy badań empirycznych, wyniki tych badań są stosunkowo rzadko wykorzystywane w podmiotach gospodarczych. Zazwyczaj kierownictwo jednostki, która udostępniła informacje i materiały źródłowe, nie wykazuje zainteresowania prowadzonymi przez studenta badaniami i wynikami tych badań.

Tab. 4. Zakres recenzji prac magisterskich na studiach o profilu ogólnoakademickim na Wydziale Inżynierii Zarządzania Politechniki Białostockiej

Kryterium oceny pracy magisterskiej	Obszar oceny pracy magisterskiej
Obszar pierwszy	
Zgodność treści pracy z tematem określonym w tytule i zakresie pracy:	TAK NIE Uzasadnienie
Układ pracy:	Układ pracy (konstrukcja)
Dobór i wykorzystanie materiałów źródłowych:	Adekwatność cytowanej literatury Adekwatność „poziomu” literatury do rodzaju pracy dyplomowej
Redakcja pracy (sposób prezentacji pracy):	Poprawność języka, Technika pisania pracy, Strona graficzna, Poprawność stosowania odnośników do źródeł w treści pracy
Obszar drugi	
Strona merytoryczna:	Problem badawczy, cele pracy Rozeznanie dotychczasowego stanu wiedzy i praktyki Logika ciągłość rozważań/analiz Metodyka i narzędzia badawcze Opis rozwiązania problemu badawczego Ogólny poziom warsztatu badawczego Osiągnięcie celu pracy

Kryterium oceny pracy magisterskiej	Obszar oceny pracy magisterskiej
	Trafność i kompletność wniosków szczegółowych i uogólnionych (końcowych) ocena proponowanego rozwiązania/projektu technicznego/opracowanego programu/algorytmu/rekomendacji
Obszar trzeci	
Sposób realizacji pracy:	Systematyczność realizacji pracy Terminowość wykonywania kolejnych etapów zgodnie z harmonogramem Odniesienie do bieżących uwag promotora

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Politechnika Białostocka, Załącznik nr 1 do Zarządzenia Nr 458/2015.

Jak przygotować się do egzaminu dyplomowego? „Główny aktor – czyli dyplomant powinien być:

- wypoczęty,
- odświeżony,
- uroczyście ubrany” [Kolman, 2004, s. 67].

Złożenie pracy magisterskiej, weryfikacja pod kątem przestrzegania prawa autorskiego, pozytywne oceny recenzentów i zdany egzamin magisterski to warunki ukończenia studiów.

4. Wybrane metody i techniki badawcze w pracach magisterskich

Metodyka badawcza to przemyślany sposób działania, który daje możliwość osiągnięcia założonego celu. Metodykę można zdefiniować jako zbiór sposobów, reguł, zasad dotyczących wykonywania danej pracy [Dźwigoł, 2015, s. 135]. Prace magisterskie muszą być wykonane zgodnie z obowiązującymi w danej dyscyplinie naukowej zasadami, powszechnie nazywanymi metodami badawczymi. Określenie „metoda” ma charakter interdyscyplinarny. Metoda oznacza systematycznie stosowany sposób postępowania prowadzący do osiągnięcia określonego celu. Metoda badawcza to nic innego jak konkretny sposób postępowania w określonej sytuacji problemowej w stosunku do sformułowanego problemu badawczego. Techniki badawcze to sposoby zbierania materiałów źródłowych, natomiast narzędzie badawcze jest przedmiotem służącym do realizacji wybranej techniki badań [Apanowicz, 2005, s. 57]. Według H. Dźwigoła [2015, s. 55] metodę definiować można jako

świadomy i konsekwentny sposób postępowania czy też działania badacza warunkujące osiągnięcie zakładanego celu. Technika natomiast może zostać zdefiniowana jako instrument, narzędzie, które służy do rozwiązywania pojawiających się problemów. W praktyce jednak rozróżnienie metody i techniki nie jest jednak sprawą prostą.

Studenci piszący pracę magisterską bardzo często mają problem z wyborem i określeniem poszczególnych rodzajów metod i technik badawczych zastosowanych w swoich pracach. Istnienie wielu metod i podejść badawczych z jednej strony pozwala na najbardziej racjonalny ich dobór w zależności od podmiotu i celu badania, z drugiej zaś komplikuje podjęcie decyzji w tym obszarze. Dobierając metody badawcze należy uwzględnić: przyjęty cel i problem badawczy, hipotezy i tezy badawcze, możliwości realizacji badania uwzględniające ograniczenia czasowe i finansowe, metody stosowane przez naukowców do rozwiązywania podobnych obszarów badawczych [Samul, 2016, s. 155-156]. Tradycyjnie rozróżnia się badania jakościowe i badania ilościowe oraz mieszane. Metody mieszane opierają się na łączeniu w ramach jednego opracowania metod ilościowych (co najmniej jedno podejście) i jakościowych (co najmniej jedno podejście), uznawanych za komplementarne i uzupełniające swoje niedostatki [Glinka i Czakon, 2021, s. 31]. Triangulacja metod badawczych oznaczająca zastosowanie zróżnicowanych metod badawczych uwiarygodnia przeprowadzone badania, pozwala bowiem na charakterystykę i analizowanie rzeczywistości w wielu wymiarach [Dźwigoł, 2015, s. 139]. Jako determinanty wpływające na wybór badań jakościowych lub ilościowych wymienia się czynniki związane z badaczem (np. stopień opanowania metod statystycznych czy ekonometrycznych, preferowanie badań z liczbami) i naturą problemu badawczego (jaki rodzaj danych należy pozyskać, sposoby analizy, rodzaj wiedzy uzyskany w badaniu) [Glinka i Czakon, 2021, s. 27]. Tab. 5 prezentuje zastosowanie badań ilościowych i jakościowych.

Tab. 5. Zastosowanie badań jakościowych i badań ilościowych

Badania jakościowe	Badania ilościowe
Dążenie do opisu zjawisk – ustalenie znaczenia, sensu jakiegoś zjawiska	Ustalenie stopnia rozpowszechnienia zjawiska, pomiar jego częstotliwości
Problemy badawcze koncentrują się wokół pytań „dlaczego”, „jak” i „w jaki sposób”	
Dążenie do zrozumienia i Interpretacji zjawisk przez ich uczestników albo przez badacza	Generalizowanie indywidualnych doświadczeń na szersze populacje
Wyjaśnienie przez ujawnienie procesów i mechanizmów (ustalenie przyczynowości)	Kalibracja

Badania jakościowe	Badania ilościowe
Tworzenie i rozwijanie teorii przez identyfikację nowych pojęć oraz propozycje testowanych relacji pomiędzy nimi. Formułowanie propozycji, które stają się testowalnymi hipotezami dla badaczy ilościowych	
Testowanie teorii przez falsyfikację na przypadkach, ugruntowany empirycznie wkład w wiedzę, umożliwiający dalszy rozwój teorii	Testowanie teorii przez formalne testy hipotez (predykcji związków pomiędzy zmiennymi)
Krytyczna teoria polegająca na radykalnej zmianie przez jawnie polityczne przesłanki	

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Glinka i Czakon, 2021, s. 17].

B. Glinka i W. Czakon [2021, s. 9] zauważają, że „w ostatnich latach w polskich i światowych badaniach prowadzonych w obszarze nauk o zarządzaniu i obszarach pokrewnych wyraźnie zauważalny jest wzrost popularności metod jakościowych”. Badania jakościowe dostarczają mniej danych w sensie ilościowym, zazwyczaj dotyczą jednego lub kilku przypadków, podczas gdy badania ilościowe przeprowadzane są na próbie wielu respondentów. Badania ilościowe mają charakter dedukcyjny. Zorientowane są głównie na weryfikację hipotez. Cechują się większym obiektywizmem niż badania jakościowe ze względu na ograniczony wpływ badacza na badane zjawiska, ale wymagają zachowania większej dyscypliny metodologicznej. Wymuszają rygor procedur badawczych przez pełne korzystanie z narzędzi statystyki, rachunku prawdopodobieństwa czy metod numerycznych [Samul, 2016, s. 157].

W ramach badań jakościowych bardzo często wykorzystuje się metodę studiowania przypadków. Przez przypadek rozumie się pojedynczy obiekt badawczy, rozpoznawany ze względu na określony cel, usytuowany w określonym czasie i miejscu, badany przy wykorzystaniu wielu technik gromadzenia i analizy danych [Czakon, s. 182]. Studium przypadku, jako badanie empiryczne, traktuje się najczęściej jako szczegółowy opis rzeczywistego obiektu, zjawiska czy procesu, przeprowadzony w celu wyjaśnienia przyczyn, rezultatów i uwarunkowań występowania danego procesu lub funkcjonowania pewnego obiektu w określonych warunkach. Analiza danych obejmuje zarówno dane ilościowe, jak i jakościowe. Jako wadę tej metody wymienia się głównie brak możliwości uogólniania. Potrzebne jest wyraźne wskazanie głównych przyczyn doboru celowego pojedynczego/wielokrotnego przypadku.

Znajomość podstawowych zagadnień metodologii procesu badawczego oraz możliwości i ograniczeń poszczególnym metod i technik badawczych pozwala nie

tylko na osiągnięcie celów badawczych, lecz także na zrealizowanie ich we właściwy i wiarygodny sposób. Wybór metody zbierania danych, a następnie przetwarzania materiałów i systematyzowania wniosków jest w dużej mierze określony przez charakter problemu badawczego oraz możliwości komunikacji studenta z badanym podmiotem gospodarczym. Projektując badanie należy dokonać doboru i selekcji różnorodnych źródeł danych zbieranych z wykorzystaniem różnych technik. Badacz powinien określić kryteria doboru dokumentów. Do gromadzenia materiałów źródłowych w badaniach empirycznych najczęściej wykorzystuje się obserwację bezpośrednią oraz dokumenty organizacyjne badanej jednostki gospodarującej. Taką możliwość mają studenci, którzy przygotowują tematy dotyczące organizacji, które ich zatrudniają. Bardzo często studenci gromadzą materiały źródłowe do analiz i prezentacji wyników badań korzystając z oficjalnych dokumentów rządowych, źródeł internetowych (np. z raportów rocznych spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie oraz roczników statystycznych i innych opracowań zbiorczych dostępnych w bibliotekach lub Internecie). Technika dobierania odpowiedniego rodzaju danych i następnie analiza danych pochodzących z dokumentacji sprawozdawczej i statystycznej (nazywana także metodą historyczną, metodą obserwacji pośredniej, metodą analizy źródeł czy metodą analizy dokumentów), oparta jest na zastanych dokumentach instytucji gospodarczych (dane zastane), odzwierciedlających rzeczy i zjawiska występujące w przeszłości [Stachak, 2006, s. 168, 169]. Obecnie znaczna część zasobów dostępnych dla naukowców i studentów jest oferowana za pośrednictwem elektronicznych licencji, dzięki czemu dostarczanie dostępnych informacji jest większe niż kiedykolwiek [Junni, 2007]. Internet ma ogromny wpływ na rodzaj i ilość informacji, które studenci wykorzystują jako odniesienia w pracach magisterskich. Internet radykalnie zmienił globalną dostępność publikacji naukowych. R. Zenderowski i K. Pawlik [2018] formułują wskazówki na temat prawnych i moralnych aspektów korzystania z Internetu w procesie pozyskiwania materiałów do swojej pracy dyplomowej oraz skali i sposobu wykorzystania publikacji umieszczonych w Internecie.

Poza korzystaniem z gotowych dokumentów sprawozdawczych, ankietyzacja, i wywiad to kolejne sposoby zbierania danych w naukach społecznych. Instrumentem służącym do gromadzenia i przechowywania danych z badań są narzędzia badawcze w postaci ankiety lub wywiadu [Kuc i Paszkowski, 2007]. S. Urban, W. Ładoński [1997, s. 54], czy też Dźwigoł [2015, s. 137] ten sposób gromadzenia danych określają metodą ankietową. Zdobywanie materiałów do analizy i precyzowania wniosków polega na użyciu w badaniu formularza ankiety zawierającego uporządkowany zestaw pytań, na które udziela odpowiedzi respondent zorientowany w pro-

blematyce będącej jej przedmiotem. Przy układaniu ankiety należy przewidzieć sposób interpretacji odpowiedzi i sposób opracowania wyników oraz dokonać wyboru badanej populacji, wśród której informacje będą uzyskiwane. Technika ankietowa przy możliwościach jakie stwarza Internet pozwala na zebranie szczegółowych informacji od dowolnie dużej grupy respondentów z zachowaniem kryterium reprezentatywności próby badawczej [Romanowska, 2012, s. 72]. Studenci samodzielnie mogą przeprowadzić także badanie typu CATI (badania telefoniczne) lub typu CAWI (badania ankietowe przeprowadzone przez Internet).

Alternatywnym narzędziem badawczym jest kwestionariusz wywiadu, na podstawie którego jest gromadzony materiał empiryczny przez bezpośrednie stawianie pytań i uzyskiwanie odpowiedzi od z góry określonej grupy osób w trakcie kierowanej rozmowy [Szkutnik, 2005, s. 42]. Wyróżnia się dwa rodzaje wywiadów:

- wywiad standaryzowany w formie wywiadu kwestionariuszowego,
- wywiad niestandaryzowany określany jako „wolny”.

Należy zwrócić uwagę, że wywiad nie jest najlepszy sposobem pozyskiwania „danych twardych”, natomiast jest właściwym sposobem na uzyskanie opinii respondentów na temat badanego zjawiska [Glinka i Czakon, 2021, s. 111].

Następnie dane zgromadzone z wykorzystaniem wymienionych technik i narzędzi należy poddać odpowiedniej analizie i interpretacji. Do podstawowych ogólnych metod przetwarzania materiału badawczego w pracach magisterskich zalicza się metodę opisową, analizę i syntezę. Metody opisowe (metoda opisowa zwykła i metoda opisowa porównawcza) polegają na opisie cech i zdarzeń, będących przedmiotem badań. Stanowią zatem wstępne narzędzie badawcze. Analizą jako metodą badawczą posługują się wszystkie dyscypliny naukowe. W badaniach społecznych analiza porównawcza należy do najczęściej stosowanych metod badawczych [Urban i Ładoński, 1997, s.56]. Analiza polega na podzieleniu przedmiotu badania na części składowe, określeniu właściwości tych części oraz związków między nimi. Metoda analizy umożliwia opis cech i zdarzeń oraz ich interpretację. Wyróżnia się analizę statyczną, która polega na badaniu określonych zjawisk lub wielkości niezależnie od różnorodnych powiązań i współzależności oraz analizę dynamiczną, która polega na ustaleniu zależności występujących pomiędzy różnymi wielkościami i zjawiskami. Tok czynności analitycznych polega głównie na wyszukiwaniu odpowiedzi na pytania: Jak jest? Dlaczego tak jest? Jak może być? Synteza jest procesem scalania, łączenia rozmaitych elementów w całość na podstawie wyników analizy. Na wszystkich etapach pracy badawczej wykonywane są szczegółowe czynności porównań, w rezultacie których otrzymuje się różnice (odchylenia) zachodzące między porównywanymi wielkościami oraz wykazuje się zmiany i nieprawidłowości. W analizie porównawczej najczęściej stosowane są cztery typy porównań: porównania pionowe

(struktura), poziome (dynamika), modelowe (ze wzorcem), przestrzenne (międzyzakładowe). Do przedstawiania danych wykorzystuje się przede wszystkim technikę tabelaryczną i graficzną (np. wykresy, schematy, mapy).

W procesie badawczym na każdym etapie badań mają zastosowanie metody badawcze o charakterze ogólnym, wzajemnie uzupełniającym się, oznaczające zastosowanie uniwersalnych sposobów wnioskowania, takie jak:

- metoda indukcji, która polega na tym, że w badaniach analitycznych przechodzi się od zjawisk szczegółowych do ogólnych, od czynników do wyników i od przyczyn do skutków;
- metoda dedukcji, która polega na przyjęciu odwrotnego kierunku badań analitycznych, tj. od ogólnych do zjawisk szczegółowych, od wyników do czynników, które wpłynęły na uzyskanie tych wyników oraz od skutków do przyczyn.

W badaniach prowadzonych w ramach prac magisterskich stosuje się obie metody we wzajemnym powiązaniu aczkolwiek częściej sięga się po metody indukcyjne. Za pomocą dedukcji formułuje się problemy i hipotezy (tezy), które następnie poddaje się weryfikacji metodami indukcji [Majchrzak i Mendel, 1999, s. 20; Szydło, 2020]. Dedukcyjny sposób rozumowania wykorzystuje się do tworzenia modeli i wzorców optymalnych do oceny istniejącej rzeczywistości.

Podsumowując, warto podkreślić, że: 1) ważny jest dobór metod ogólnych i szczegółowych, które wzajemnie się uzupełniają, 2) metody muszą być dostosowane do sformułowanego problemu badawczego, stawianych zadań i materiału badawczego oraz pozwalać osiągnąć zamierzony rezultat przy jak najniższych kosztach.

Podsumowanie

Dotychczas nie udało się opracować jednolitych i powszechnie obowiązujących norm określających charakter i sposób przygotowywania prac magisterskich. Główne postanowienia o pracy magisterskiej i jej obronie określa każdy ośrodek akademicki zazwyczaj w regulaminie studiów, a sposoby przygotowania prac wynikają z indywidualnego podejścia każdego promotora. Prace magisterskie mają przede wszystkim charakter prac promocyjnych, gdyż warunkują ukończenie studiów wyższych oraz uzyskanie tytułu zawodowego magistra. Możliwości wykorzystania tych prac są różne w zależności od ich jakości i przydatności praktycznej. Ogólnie napisanie dobrej jakościowo pracy magisterskiej nie jest zadaniem łatwym. Prace magisterskie powinny co najmniej spełniać następujące cele:

- przygotować studenta do podjęcia pracy zawodowej zgodnie z kierunkiem studiów i nauczyć podstawowych umiejętności w zakresie pracy naukowo-badawczej;
- wskazywać na nabycie przez studenta wiedzy odpowiadającej jego specjalności naukowej i zawodowej;
- wykazać umiejętność opracowania i przedstawienia osiągnięć w sposób obiektywny i naukowy.

Niewątpliwie naukowe podejście do tworzenia prac magisterskich jest jak najbardziej uzasadnione z uwagi na właściwą jakość prac magisterskich. Problemem jest wykorzystanie tych prac do upowszechniania wiedzy z uwagi na ich elementy poznawcze. Jednym z rozwiązań tej kwestii byłoby wykonywanie prac magisterskich na zlecenie konkretnych zainteresowanych przedsiębiorstw lub organizacji. Podniosłoby to rangę prac magisterskich i bardziej mobilizowało studentów do pracy nad ich tworzeniem, z uwagi na przydatność wyników badań dla praktyki gospodarczej.

ORCID iD

Anna Dyhdalewicz: <https://orcid.org/0000-0001-6605-961X>

Literatura

1. Apanowicz J. (2005), *Metodologiczne uwarunkowania pracy naukowej*, Difin, Warszawa.
2. Boć J. (1995), *Jak pisać pracę magisterską*, Kolonia Limited, Wrocław.
3. Brdulak J. (2002), *Zasady techniczne pisania prac dyplomowych o tematyce ekonomicznej*, SGH, Warszawa.
4. Czakon W. (2012), Zastosowanie studiów przypadków w badaniach nad sieciami międzyorganizacyjnymi, w: R. Krupski (red), *Metody badań problemów zarządzania strategicznego*, Prace Naukowe Wałbrzyskiej Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości, 17, s. 181-191.
5. Dyhdalewicz A. (2009), *Wybrane aspekty metodologiczne prac magisterskich z dziedziny rachunkowości*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse. Rynki Finansowe. Ubezpieczenia, 20, s. 77-91.
6. Dźwigoł H. (2015), *Warsztat badawczy w naukach o zarządzaniu*, Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Seria: Organizacja i Zarządzanie, 83(1941), s. 133-142.
7. Gambarelli G., Łucki Z. (1998), *Jak przygotować pracę dyplomową lub doktorską*, UNIVERSITAS, Kraków.

8. Glinka B., Czakon W. (2021), *Podstawy badań jakościowych*, PWE, Warszawa.
9. H. Dumont, D. Instnce, F. Benavides (red.) (2013), *Istota uczenia się. Wykorzystanie wyników badań w praktyce*, Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa
10. Junni P. (2007), *Students seeking information for their Masters' theses: the effect of the Internet*, Information Research – An International Electronic Journal, 12(2), 305.
11. Kolman R. (2004), *Zdobywanie wiedzy. Poradnik podnoszenia kwalifikacji (magisteria, doktoraty, habilitacje)*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz-Gdańsk.
12. Królikowski Z. (2009), *Cechy rozpraw promocyjnych – wybrane problemy*, Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis Folia Pomer. Univ. Technol. Stetin, Oeconomica, 273(56), s. 107-114.
13. Kuc B. R., Paszkowski J. (2007), *Metody i techniki pisanie prac dyplomowych*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania, Białystok.
14. Majchrzak J., Mendel T. (1999), *Metodyka pisanie prac magisterskich i dyplomowych*, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań.
15. Matejun M. (2011), *Metoda studium przypadku w pracach badawczych młodych naukowców z zakresu nauk o zarządzaniu*, w: G. Rosa (red.), *Młodzi polscy naukowcy wobec wyzwań współczesnego rynku*, Uniwersytet Szczeciński Zeszyty Naukowe nr 666, Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu, 19, s. 203-213.
16. Niedzielska E. (1993), *Mały poradnik autora i recenzenta pracy akademickiej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
17. Pioterek P., Zieleniecka B. (1997), *Technika pisanie prac dyplomowych*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań.
18. Pułło A. (2001), *Prace magisterskie i licencjackie. Wskazówki dla studentów*, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa.
19. Pułło A., Kierończyk P. (2020), *Prace dyplomowe. Zasady i reguły pisanie*, Wydawnictwo GSW, Gdańsk.
20. Pytkowski W. (1981), *Organizacja badań i ocena prac naukowych*, PWN, Warszawa.
21. Romanowska M. (2012), *Metody badania strategii*, w: R. Krupski (red.), *Metody badań problemów zarządzania strategicznego*, Prace Naukowe WWSZiP, 17, s. 65-77.
22. Roszczypała J. (2003), *Metodyka przygotowania prac licencjackich i magisterskich*, Druk TUR, Warszawa.
23. Samul J. (2016), *Metody badawcze stosowane w obszarze ZZL: możliwości i ograniczenia*, Problemy Zarządzania, 14/3(1), s. 155-166.
24. Siuda P., Wasylczyk P. (2018), *Publikacje naukowe dla studentów, doktorantów i nie tylko*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa.
25. Stachak S. (2006), *Podstawy metodologii nauk ekonomicznych*, Wydawnictwo Książka i Wiedza, Warszawa.

26. Stępień B. (2016), *Zasady pisania tekstów naukowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa.
27. Stępień B. (2020), *Zasady pisania tekstów naukowych*. Prace doktorskie i artykuły, PWN, Warszawa.
28. Sydor M. (2014), *Wskazówki dla piszących prace dyplomowe*, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Poznań.
29. Szkutnik Z. (2005), *Metodyka pisania pracy dyplomowej*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
30. Szydło J. (2020), *Scientific reasoning in management. The role of abduction in research process design*, w: Michałkiewicz A., Mierzejewska W. (red.), *Contemporary organisation and management. Challenges and Trends*, Uniwersytet Łódzki, Łódź.
31. Urban S., Ładoński W. (1997), *Jak napisać dobrą pracę magisterską*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław.
32. Wiatr M. (2010), *Prace promocyjne*, Zeszyty Naukowe WSOWL, 2(156), s. 90-99.
33. Wojcik K. (1999), *Piszę pracę magisterską. Poradnik dla studentów kierunków ekonomicznych*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa.
34. Wojcik K. (2015), *Piszę akademicką pracę promocyjną, licencjacką, magisterską, doktorską*. Wolters Kluwer, Warszawa.
35. Wytyczne dotyczące prac dyplomowych (licencjackich, inżynierskich, magisterskich, <https://wiz.pb.edu.pl/studenci/organizacja-toku-studiow/prace-i-egzamin-y-dyplomowe/>
36. Zenderowski R. (2007): *Praca magisterska. Jak pisać i obronić? Wskazówki metodologiczne*, CeDeWu, Warszawa.
37. Zenderowski R. (2015), *Technika pisania prac magisterskich i licencjackich*, CeDeWu, Warszawa.
38. Zenderowski R.(2018), *Praca magisterska, licencjat. Przewodnik po metodologii pisania i obrony pracy dyplomowej*, CeDeWu, Warszawa.
39. Zenderowski R., Pawlik K. (2018), *Dyplom z Internetu. Jak korzystać z Internetu pisząc prace dyplomowe*, CeDeWu, Warszawa.

Conceptual framework of master's theses – selected methodological problems

Abstract

The aim of the study is to identify general, universal methodological conceptual frameworks useful for writing master's theses, regardless of the specific fields and scientific disciplines they concern. At the same time, the article is a platform for discussing the scientific nature

of the master's theses. The study used the method of descriptive analysis based on studies of the subject literature. Master's theses combine theoretical aspects with empirical research. The master's thesis requires an unambiguous definition of goals, subject, subject and the selection of research methods. The article lists the most common research methods and techniques. The choice of the method of collecting data, and then processing the materials and systematizing the conclusions, depends on the nature of the research problem and the student's ability to communicate with the examined business entity.

Key words

master's thesis, methodology of writing, research methods and techniques